

УДК 81'25:81'373.7:81'22

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/102-23>

Алла ЛУПОЛ,

orcid.org/0009-0009-7163-3546

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри української та іноземної філології

Навчально-наукового інституту готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та енології

імені О.О. Преображенського Одеського національного технологічного університету

(Одеса, Україна) *alika050179@gmail.com*

Анжеліка ЯНОВЕЦЬ,

orcid.org/0000-0002-1626-5244

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології

Луцького національного технічного університету

(Луцьк, Україна) *anzelikayanovet@gmail.com*

Надія СТРЕЛОК,

orcid.org/0000-0002-6953-9333

старший викладач кафедри іноземних мов

Військової академії

(Одеса, Україна) *margosha777.love@ukr.net*

ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ: КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД

У статті представлено комплексну концепцію відтворення національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць у процесі англо-українського перекладу. Теоретично обґрунтовано інтеграцію положень когнітивної лінгвістики, семіотики, лінгвокультурології та перекладознавства як взаємодоповнювальних методологічних підходів, що забезпечують системне пояснення механізмів концептуальної трансформації смислів у міжмовній комунікації. Доведено, що фразеологічні одиниці є культурно детермінованими знаковими комплексами, які акумулюють історичний досвід, етнокультурні стереотипи, національні концепти, аксіологічні орієнтири та особливості концептуалізації дійсності. Встановлено, що інтерпретація їхнього значення ґрунтується на взаємодії концептуального, образно-метафоричного, символічного, прагматичного й дискурсивного рівнів семіозису.

Розроблено когнітивно-семіотичну модель перекладу фразеологічних одиниць, яка описує процес декодування вихідного знака, концептуальної реконструкції його змісту та повторного семіотичного кодування відповідно до когнітивно-культурних параметрів мови перекладу. Модель передбачає аналіз семантичного інваріанта, концептуальної структури, символічних компонентів, культурних конотацій, прагматичних інтенцій і дискурсивних характеристик фразеологізму, що сприяє мінімізації семантичних і культурних втрат. Обґрунтовано, що переклад фразеологізмів є когнітивно-інтерпретаційним процесом, у якому перекладач виконує роль культурного медіатора між різними концептуальними картинками світу. Критерієм перекладацької еквівалентності визначено ступінь збереження концептуального змісту, культурної символіки, образності, емоційно-оцінного потенціалу, прагматичної спрямованості та комунікативного ефекту. Практичне значення моделі полягає в можливості її використання для вдосконалення підготовки перекладачів, розвитку методик аналізу фразеологічної еквівалентності, створення двомовних електронних фразеологічних ресурсів і систем автоматизованого перекладу.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, когнітивна лінгвістика, семіотика, лінгвокультурологія, міжкультурна комунікація, концептуальна картина світу.

Alla LUPOL,

orcid.org/0009-0009-7163-3546

PhD in Linguistics,

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Philology
O.O. Preobrazhenskyi Educational and Scientific Institute of Hospitality and Travel Industry
and Enology of the Odesa National University of Technology
(Odesa, Ukraine) alika050179@gmail.com*

Anzhelika YANOVETS,

orcid.org/0000-0002-1626-5244

PhD in Philology, Associate Professor,

*Associate Professor at the Foreign and Ukrainian Philology Department
Lutsk National Technical University
(Lutsk, Ukraine) anzelikayanovec@gmail.com*

Nadiia STRELOK,

orcid.org/0000-0002-6953-9333

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Odesa Military Academy

(Odesa, Ukraine) margosha777.love@ukr.net

REPRODUCING THE NATIONAL AND CULTURAL SPECIFICITY OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH-TO-UKRAINIAN TRANSLATION: A COGNITIVE-SEMIOTIC APPROACH

The article proposes a comprehensive concept for reproducing the national and cultural specificity of phraseological units in English–Ukrainian translation. The integration of the provisions of cognitive linguistics, semiotics, linguoculturology and translation studies as complementary methodological approaches that provide a systematic explanation of the mechanisms of conceptual transformation of meanings in interlingual communication is theoretically substantiated. It is proven that phraseological units are culturally determined sign complexes that accumulate historical experience, ethnocultural stereotypes, national concepts, axiological guidelines and features of the conceptualization of reality. It is established that the interpretation of their meaning is based on the interaction of the conceptual, figurative-metaphorical, symbolic, pragmatic and discursive levels of semiosis.

A cognitive-semiotic model of the translation of phraseological units has been developed, which describes the process of decoding the source sign, conceptual reconstruction of its content and repeated semiotic coding in accordance with the cognitive-cultural parameters of the target language. The model involves the analysis of the semantic invariant, conceptual structure, symbolic components, cultural connotations, pragmatic intentions and discursive characteristics of the phraseological unit, which helps to minimize semantic and cultural losses. It is substantiated that the translation of phraseological units is a cognitive-interpretive process in which the translator acts as a cultural mediator between different conceptual pictures of the world. The criterion of translation equivalence is the degree of preservation of conceptual content, cultural symbolism, imagery, emotional and evaluative potential, pragmatic orientation and communicative effect. The practical significance of the model lies in the possibility of its use for improving the training of translators, developing methods for analyzing phraseological equivalence, creating bilingual electronic phraseological resources and automated translation systems.

Key words: *phraseological units, cognitive linguistics, semiotics, linguoculturology, intercultural communication, conceptual picture of the world.*

Постановка проблеми. У сучасному перекладознавстві проблема збереження культурного коду в процесі міжмовної та міжкультурної комунікації набуває особливої актуальності в умовах глобалізації, активної транскультурної взаємодії та розширення ролі перекладу як засобу передачі культурних смислів. Одним із найскладніших об'єктів перекладу є фразеологічні одиниці, які відображають не лише мовні особливості, а й колективний культурний досвід, систему цінностей, наці-

ональні образи та моделі світосприйняття. Їхня семантика поєднує денотативний, конотативний, символічний, прагматичний і культурно-історичний компоненти, тому буквальний переклад нерідко призводить до втрати образності, культурних асоціацій і прагматичного ефекту.

Особливо гостро ця проблема постає в англо-українському фразеологічному перекладі, оскільки англійська й українська мовні картини світу сформувалися в різних історико-культурних

і ціннісних умовах. Це зумовлює відмінності в символах, культурних кодах, концептах і способах мовної репрезентації дійсності. У таких умовах переклад має забезпечувати не лише семантичну відповідність, а й когнітивну, прагматичну та лінгвокультурну адекватність. Водночас більшість сучасних досліджень розглядає когнітивні, семіотичні, культурологічні та перекладацькі аспекти окремо, що не дає змоги комплексно пояснити механізми відтворення культурно зумовлених смислів. Відсутність інтегрованої когнітивно-семіотичної моделі ускладнює дослідження взаємодії концептуальної структури, знакової репрезентації та перекладацьких трансформацій, необхідних для збереження культурної інформації й прагматичного потенціалу фразеологізмів.

У зв'язку з цим актуальним є розроблення інтегрованої когнітивно-семіотичної моделі збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі. Така модель має поєднати положення когнітивної лінгвістики, лінгво-семіотики, лінгвокультурології, сучасного перекладознавства та прагмалінгвістики й забезпечити комплексний аналіз когнітивних механізмів, процесів семіозису та перекладацьких стратегій. Її застосування сприятиме повнішому відтворенню культурно значущої інформації, етнокультурної специфіки й концептуального змісту фразеологічних одиниць, а також розвитку методології когнітивного перекладознавства та міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика збереження культурного коду у фразеологічному перекладі перебуває на перетині когнітивної лінгвістики, семіотики культури, лінгвокультурології та сучасного перекладознавства. Зокрема, В. Приходько, Д. Кухарева та І. Пилипенко розкривають когнітивні механізми репрезентації культурно маркованих концептів і семіотичні засади їх відтворення в англо-українському фразеологічному перекладі, що становить теоретичну основу когнітивно-семіотичної моделі збереження культурного коду (Приходько, Кухарева, Пилипенко, 2025: 681).

Науковиця Н. Агзамова розглядає переклад як когнітивно-семіотичний механізм реконструкції концептуальних і знакових структур, що забезпечує збереження культурного коду та етнокультурної інформації в процесі англо-українського фразеологічного перекладу (Агзамова, 2026: 200).

Когнітивний аналіз стратегій англо-українського перекладу художніх порівнянь здійснює Е. Ахмедова, наголошуючи на необхідності врахування культурної специфіки тропів та обґрун-

товуючи використання таких перекладацьких стратегій, як еквівалентна заміна, образна трансформація, описовий переклад і елімінація (Ахмедова, 2021: 236).

Доцільність використання калькування в перекладі фразеологізмів як засобу збереження їхньої експресивності, національно-культурної специфіки та семіотичного потенціалу обґрунтовує Н. Венжинович (Венжинович, 2021).

Проблематику перекладу фразеологізмів також ґрунтовно висвітлює Г. Дуднік, розглядаючи фразеологізми як одну з найскладніших категорій перекладу через їхню культурну маркованість і семантичну багатшаровість та систематизуючи основні способи їх відтворення англійською мовою (Дуднік, 2021: 74). Подібною позиції дотримується І. Гаврилова, яка розширює класифікацію перекладацьких стратегій, виокремлюючи лексичний, дослівний та антонімічний переклад як основні види перекладацьких трансформацій, що забезпечують досягнення максимальної еквівалентності з урахуванням культурно-семіотичної специфіки фразеологічних одиниць (Гаврилова, 2021: 126).

Специфіку перекладу фразеологізмів у газетних заголовках розглядає Н. Карпенко, окреслюючи труднощі, що виникають у процесі їх відтворення (Карпенко, 2022: 101).

Художній текст як багаторівневу семіотичну систему репрезентації культурних концептів розглядає Носірова Д., доводячи, що застосування когнітивного, семіотичного, контекстуального та інтертекстуального аналізу формує теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження збереження культурного коду у фразеологічному перекладі (Nosirova, 2025).

Отже, попри суттєві наукові здобутки, аналіз сучасної літератури свідчить про недостатню розробленість комплексної когнітивно-семіотичної моделі, яка б інтегрувала когнітивні механізми концептуалізації, семіотичні характеристики культурного коду та систему перекладацьких стратегій саме в англо-українському фразеологічному перекладі. Більшість досліджень акцентує або на когнітивних аспектах перекладу, або на семіотичних властивостях культурних знаків, залишаючи недостатньо висвітленими механізми їхньої взаємодії в процесі міжкультурної комунікації. Це зумовлює актуальність розроблення когнітивно-семіотичної моделі збереження культурного коду, яка забезпечить системне пояснення закономірностей перекладу англійських фразеологічних одиниць українською мовою.

Метою статті є розроблення когнітивно-семіотичної моделі збереження культурного коду

в англо-українському фразеологічному перекладі для забезпечення еквівалентності культурно маркованих фразеологічних одиниць. Для досягнення мети дослідження передбачено розв'язання таких завдань:

1) проаналізувати когнітивно-семіотичні засади функціонування англомовних фразеологізмів як носіїв культурного коду та визначити особливості репрезентації концептуальних метафор, символів і культурних смислів;

2) дослідити специфіку відтворення культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі, виявити основні перекладацькі труднощі та визначити вплив когнітивних, культурних і прагматичних чинників на адекватність перекладу;

3) розробити когнітивно-семіотичну модель збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі та систематизувати перекладацькі стратегії її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Формування культурно маркованих англійських фразеологізмів є результатом когнітивних процесів концептуалізації, категоризації та вербалізації досвіду, у яких відображаються історико-культурні особливості, соціальні практики й ціннісні орієнтації мовної спільноти. Фразеологічні одиниці функціонують як когнітивно-семіотичні конструкти,

що акумулюють культурний код через поєднання мовних структур, концептуальних моделей, образних схем і культурних пресупозицій (Новік та ін., 2024: 1244).

З огляду на зазначене, формування та трансляція культурного коду в процесі англо-українського фразеологічного перекладу можуть бути представлені у межах когнітивно-семіотичної моделі, яка відображає послідовний взаємозв'язок між когнітивними механізмами формування значення, семіотичною організацією фразеологічної одиниці та перекладацькою реконструкцією культурно зумовлених смислів (рис. 1).

Запропонована когнітивно-семіотична модель засвідчує, що англо-український фразеологічний переклад передбачає не лише пошук семантичного відповідника, а й реконструкцію та адаптацію глибинних культурних смислів, метафоричних моделей і когнітивних структур. Збереження культурного коду є основною умовою адекватного перекладу, який постає як процес міжкультурної інтерпретації та забезпечення концептуальної цілісності мовного знака в різних лінгвокультурних системах. Для деталізації когнітивних механізмів, що лежать в основі формування культурного коду англійських фразеологізмів, їх систематизовано в табл. 1.

Рис. 1. Когнітивно-семіотична модель формування та збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі

Джерело: власна розробка авторів.

Дані таблиці систематизують основні когнітивні механізми, що лежать в основі формування культурного коду в англійських фразеологізмах. Концептуалізація, метафоризація, категоризація, фреймова організація та аксіологічна оцінка забезпечують відображення в мові способів осмислення дійсності, моделей поведінки та ціннісних орієнтирів англомовної спільноти. Це підтверджує, що фразеологізми є носіями культурної пам'яті й важливим засобом репрезентації національно-культурної картини світу, що необхідно враховувати в процесі міжкультурної комунікації та перекладу. Саме тому їх переклад потребує не лише відтворення мовної форми, а й реконструкції закладених у них концептуальних і культурних смислів.

У межах когнітивно-семіотичної моделі перекладацький процес розглядається як багаторівнева когнітивно-інтерпретаційна діяльність, спрямована на декодування фразеологічної одиниці через реконструкцію її концептуальної структури, образної основи, семіотичної організації та культурно зумовленої семантики. Фразеологізм постає як складний знаковий конструкт, що репрезентує результати концептуалізації колективного досвіду, національно-культурні моделі сприйняття світу та ціннісні орієнтири лінгвокультурної спільноти. Відтак перекладач виконує функцію когнітивного інтерпретатора, адаптуючи заковдані смисли до концептуальної системи реципієнтної культури. Ефективний переклад передбачає аналіз концептуальних метафор і метонімії, фреймів, культурних сценаріїв, символів та аксіологічних доміант, що формують концептуально-семантичне ядро фразеологізму (Кміть, 2023: 318).

Отже, ефективність когнітивно-семіотичного перекладу безпосередньо залежить від урахування механізмів концептуалізації та категоризації, які лежать в основі формування культурно маркованих англійських фразеологізмів. Вони забезпечують семіотичне кодування національно-специфічних смислів і культурних цінностей. Їх урахування в англо-українському фразеологічному перекладі дає змогу досягти не лише семантичної, а й когнітивної, прагматичної та лінгвокультурної еквівалентності, забезпечуючи збереження культурного коду й концептуальної цілісності фразеологічних одиниць. За такого підходу переклад постає як процес вторинної концептуалізації, спрямований на відтворення не лише мовної форми, а й глибинних когнітивних і культурних смислів.

Фразеологічні одиниці є одним із найрепрезентативніших засобів акумуляції, збереження та трансляції культурного коду етносу, оскільки концентрують історично сформований соціокультурний досвід, систему цінностей, національно специфічні когнітивні моделі, архетипні образи та способи концептуалізації дійсності. У когнітивно-семіотичній парадигмі фразеологізм розглядається як складний лінгвокультурний знак, семантика якого формується внаслідок взаємодії мовної форми, концептуальних структур, культурно зумовлених асоціацій, символічних смислів і прагматичних настанов.

З позицій когнітивної семіотики фразеологічна одиниця функціонує на трьох взаємопов'язаних рівнях: вербально-знаковому, представленому мовною формою; когнітивно-концептуальному, що охоплює концепти, фрейми, сценарії та кон-

Таблиця 1

Когнітивні механізми формування культурного коду в англійських фразеологізмах

Когнітивний механізм	Сутність механізму	Приклад фразеологізму	Культурний зміст
Концептуалізація	Формування ментальних моделей досвіду через концепти, образи та сценарії	Time is money	Репрезентація цінності часу, прагматизму та орієнтації на ефективність
Концептуальна метафоризація	Перенесення значення від конкретного досвіду до абстрактних понять	To hit the nail on the head	Концепт точності, влучності та правильності судження
Категоризація	Класифікація явищ через культурно зумовлені моделі поведінки та оцінки	To be on the right track	Поділ досвіду на категорії успіху, правильності дій і досягнення мети
Фреймова організація	Актуалізація сценаріїв, учасників і типових ситуацій взаємодії	To break the ice	Соціальний сценарій подолання комунікативних труднощів та встановлення контакту
Аксіологічна категоризація	Закріплення культурних цінностей і оцінок у мовних структурах	Hard work pays off	Відображення цінності праці, наполегливості та особистої відповідальності

Джерело: створено авторами на основі (Новік та ін., 2024).

цептуальні метафори; культурно-семіотичному, який інтегрує архетипи, символи, етнокультурні концепти, історичні ремінісценції та ціннісні домінанти. Саме їх взаємодія забезпечує функціонування фразеологізму як носія культурного змісту (Mel'čuk, 2023).

Культурний код є системою концептуально організованих знань, що відображає особливості категоризації та інтерпретації світу певною мовною спільнотою. Фразеологічний фонд мови є одним із найповніших засобів його репрезентації, оскільки в стійких словесних комплексах закріплюються етнокультурні стереотипи, символічні образи та аксіологічні орієнтири. Хоча англійська й українська мови мають спільні базові концепти, вони відрізняються способами їх мовної концептуалізації, що зумовлено історичними, культурними, соціальними та природно-географічними чинниками. Наприклад, англійський фразеологізм *to spill the beans* репрезентує ситуацію розголошення таємниці через образ випадкового висипання бобів, тоді як в українській мові відповідний зміст передається одиницями *розкрити карти, давати волю язикові*. Попри функціональну еквівалентність, ці фразеологізми ґрунтуються на різних образно-символічних моделях (Losieva et al., 2023).

Національна специфіка особливо виразно проявляється у фразеологізмах, пов'язаних із культурними символами. Англійська фразеологія здебільшого сформувалася під впливом морської культури, торгівлі, права та протестантської традиції (*learn the ropes, all hands on deck, by and large*), тоді як українська відображає аграрну культуру, козацьку історію, народну символіку та родинні цінності (*орати як віл, де козак, там і слава, як за кам'яною стіною*). Саме тому в когнітивно-семіотичному підході фразеологізм розглядається як носій культурного коду, семантична структура якого охоплює денотативний, конотативний, прагматичний, оцінний та культурно-асоціативний компоненти. Найбільші труднощі під час перекладу пов'язані з передаванням імпліцитного культурного змісту, який потребує застосування стратегій культурної адаптації, компенсації або функціонального відтворення (Stoika, 2023: 159).

Порівняльний аналіз англійської та української фразеології засвідчує наявність універсального когнітивного ядра, представленого концептами *життя, праця, родина, час, добро і зло*. Водночас їх мовна реалізація здійснюється через різні концептуальні метафори та символічні моделі. Так, життєвий досвід в англійській традиції часто осмислюється як професійна діяльність або шлях (*to know the ropes*), а в українській – через образи

праці та життєвих випробувань (*з'їсти пуд солі, набити руку*).

Важливими компонентами культурного коду є символічні концепти. Для української лінгвокультури такими є *калина, верба, хліб, рушник, козак*, тоді як англійська актуалізує символи *crown, rose, oak, lion, fox, tea, pub*. У процесі англо-українського фразеологічного перекладу ці символи потребують інтерпретації не лише на лексико-семантичному, а й на когнітивному та лінгвокультурному рівнях (Нечипоренко, 2020: 157).

Отже, фразеологізми є складними багаторівневими лінгвокультурними знаками, у яких поєднуються мовна форма, когнітивні механізми та культурний зміст. Когнітивно-семіотичний аналіз дає змогу виявити закономірності репрезентації культурного коду в англійській та українській мовах і створює теоретичне підґрунтя для розроблення моделі англо-українського фразеологічного перекладу, спрямованої на збереження концептуальної структури, культурної семантики та прагматичного потенціалу оригіналу. Таким чином, урахування механізмів концептуалізації, категоризації та семіотичної репрезентації є необхідною умовою адекватного відтворення культурного коду й досягнення міжкультурної комунікативної еквівалентності.

Когнітивно-семіотична модель англо-українського фразеологічного перекладу ґрунтується на розумінні фразеологізму як когнітивно-семіотичної конструкції, що відображає результати концептуалізації, категоризації та культурної інтерпретації соціального досвіду. Фразеологізми репрезентують концепти, фрейми, сценарії й культурні моделі, зберігаючи колективну пам'ять, цінності та національно-культурні смисли. Їхня семантика поєднує денотативний, конотативний, образний, оцінний, прагматичний і символічний компоненти, тому переклад має відтворювати не лише мовну форму, а й концептуальний зміст і культурний код (Novik, 2024: 162).

Адекватність англо-українського фразеологічного перекладу визначається відповідністю концептуальних структур вихідної й цільової мов та здатністю перекладного відповідника актуалізувати аналогічні фрейми й культурні асоціації. У цьому контексті переклад є процесом декодування, інтерпретації та реконцептуалізації смислів відповідно до української лінгвокультурної традиції. Вибір стратегії залежить від рівня культурної еквівалентності, міжкультурної асиметрії та прагматичної функції фразеологізму. За високої культурної маркованості особливого значення набувають механізми когнітивної інтерпретації,

Таблиця 2

Систематизація стратегій перекладу культурно маркованих англomовних фразеологізмів українською мовою

Перекладацька стратегія	Сутність	Результат перекладу
Функціонально-культурна еквівалентність	Використання українського фразеологічного відповідника з аналогічним концептом і прагматичною функцією	Максимальне збереження культурного коду та образності
Когнітивна адаптація	Заміна культурного образу відповідно до української традиції зі збереженням концепту	Збереження змісту та прагматичного ефекту
Семіотична компенсація	Компенсація культурно значущих елементів за допомогою додаткових мовних засобів	Відтворення прагматичного потенціалу вислову
Описовий переклад	Вербалізація імпліцитного змісту без відтворення образної форми	Забезпечення адекватного розуміння культурного сценарію
Форенізація	Збереження національно специфічного образу оригіналу (за потреби з поясненням)	Передача культурної своєрідності та ефекту іншомовності
Доместикація	Адаптація фразеологізму до української мовної картини світу	Природність перекладу та висока комунікативна ефективність

Джерело: створено авторами на основі (Novik, 2024: 162).

семіотичної адаптації та прагматичної компенсації, які забезпечують збереження культурного коду й концептуальну, лінгвокультурну та прагматичну відповідність. Основні стратегії відтворення культурного коду узагальнено в табл. 2.

Як бачимо, систематизація стратегій перекладу культурно маркованих англomовних фразеологізмів відображає основні способи збереження культурного коду, концептуального змісту та прагматичного потенціалу фразеологічних одиниць у міжкультурній комунікації. Вибір перекладацької стратегії визначається рівнем культурної специфічності вислову, наявністю українського відповідника та необхідністю збереження образності або забезпечення зрозумілості для реципієнта. Функціонально-культурна еквівалентність, когнітивна адаптація, семіотична компенсація, форенізація, доместикація й описовий переклад забезпечують відтворення змістових і культурних компонентів фразеологізмів та дають змогу поєднати збереження національно-культурної своєрідності оригіналу з його комунікативною доступністю.

Практична реалізація окреслених стратегій здійснюється через комплекс перекладацьких трансформацій, що забезпечують відтворення когнітивної та семіотичної організації фразеологічної одиниці в мові перекладу. Найбільш результативними серед них є лексична субституція, образна заміна, семантична модуляція, експлікація, контекстуальна адаптація, культурна компенсація та структурна реорганізація фразеологізму. Їх застосування забезпечує збереження культурно значущих смислів, мінімізацію інформаційних втрат і досягнення функціональної еквівалентності.

У межах когнітивно-семіотичного підходу результативність перекладацьких рішень визначається не лише семантичною відповідністю вихідному тексту, а й повнотою відтворення концептуального фрейму, образної основи, аксіологічного змісту та прагматичного потенціалу фразеологізму. Саме комплексне врахування цих параметрів забезпечує адекватність перекладу, збереження культурного коду й комунікативну ефективність тексту в іншомовному соціокультурному середовищі (Дяченко, Фальківська, 2026).

Отже, запропонована когнітивно-семіотична модель засвідчує, що збереження культурного коду у фразеологічному перекладі ґрунтується не на буквальному відтворенні мовної форми, а на реконструкції концептуальних, семіотичних і культурно-ціннісних характеристик фразеологічної одиниці. Поєднання перекладацьких стратегій і трансформацій становить методологічну основу цієї моделі, у якій визначальним критерієм якості є еквівалентність концептуальних структур, культурних смислів і прагматичних ефектів, а не формальна тотожність мовних засобів.

Висновки. Проведене дослідження когнітивно-семіотичної моделі збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі засвідчило, що фразеологізми є складними культурно маркованими утвореннями, у яких відображено історичний досвід, цінності, соціальні уявлення та когнітивні моделі певної мовної спільноти. Їхня семантика формується через механізми концептуальної метафоризації, метонімізації, символізації та актуалізації культурних фреймів, що забезпечують національно-культурну репрезентацію світу.

Аналіз перекладацьких процесів показав, що відтворення фразеологізмів потребує не буквального перекладу, а реконструкції їхньої концептуальної структури та адаптації культурного змісту до мовної картини світу українського реципієнта. Культурний код реалізується через систему образів, символів, асоціацій і фонових знань, тому адекватний переклад має враховувати не лише значення одиниці, а і її прагматичний та культурний потенціал.

Найбільш ефективною стратегією перекладу культурно маркованих фразеологізмів визначено функціонально-культурну еквівалентність, що забезпечує збереження семантичного, образного

та комунікативного ефекту оригіналу. За відсутності прямих відповідників доцільним є використання описового перекладу, семантичної адаптації та компенсації культурних компонентів.

Отже, запропонована когнітивно-семіотична модель ґрунтується на розумінні фразеологізму як багаторівневого культурного знака та забезпечує комплексний підхід до збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі. Перспективи подальших досліджень пов'язані із застосуванням корпусних методів, когнітивної лінгвістики та технологій штучного інтелекту для автоматизованого аналізу й перекладу культурно маркованих фразеологічних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agzamova N. Theoretical Integration Of Cognitive-Semiotic Approach In Translation. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*. 2026. Special Issue. P. 199–202. DOI: <https://doi.org/10.55640/eijmrms-special-54>
2. Ахмедова Е. Д. Згортання англomовних художніх порівнянь в українських перекладах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. Т. 32 (71). № 5(1). С. 235–239. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.5-1/40>
3. Венжинович Н. Ф. Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською: навч.-метод. посібн. Ужгород, 2021. 104 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/029fbfd7-b0ab-4927-a33b-e265fd1c8155> (дата звернення: 26.07.2026).
4. Гаврилова І. Особливості перекладу фразеологізмів та ідіом. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 41. № 1. С. 124–130. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-18>
5. Дуднік Г. Труднощі перекладу фразеологізмів на англійську мову. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. С. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-7-12>
6. Дяченко Н., Фальківська Л. Лексикологія, фразеологія, фонетика і фонологія сучасної української літературної мови: навчальний посібник. Ч. 1.: Лексикологія, фразеологія, лексикографія. Ч. 1. Житомир, 2026. 98 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/48784/1/1.pdf> (дата звернення 24.07.2026).
7. Карпенко Н. А. До питання англо-українського перекладу фразеологізмів у сучасних газетних заголовках. *Лінгвістичні дослідження*. 2022. Вип. 57. С. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.57.09>
8. Кміть О. В. Кейсова технологія навчання іншомовного спілкування майбутніх педагогів. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 7(21). С. 312–321. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7\(21\)-312-321](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7(21)-312-321)
9. Нечипоренко Б. О. Лексичні та стилістичні труднощі перекладу фразеологізмів у сучасній англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. Вип. 46. № 3. С. 155–159. DOI: <https://doi.org/10.32840/12409-1154.2020.46-3.36>
10. Новік К., Кушевська Н., Пильщик С. Розвиток критичного мислення через кейс-стаді на заняттях з іноземної мови в закладах вищої освіти України. *Вісник науки та освіти*. 2024. №4 (22). С. 1237–1253. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-1237-1253](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-1237-1253)
11. Приходько В., Кухарева Д., Пилипенко І. Когнітивні аспекти збереження культурного коду в англо-українському фразеологічному перекладі. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 4(34). С. 677–692. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-677-692](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-677-692)
12. Losieva I., Kashchyshyn N., Malii A., Kukushkin V., Makarchuk O. Phraseological Units of the English Language in Newspaper Articles on the Topic of Culture: Structural and Semantic Aspects. *World Journal of English Language*. 2023. Vol. 13. № 4. DOI: <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n4p68>
13. Mel'čuk I. General phraseology: Theory and practice. John Benjamins. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1075/lis.36>
14. Nosirova D. Cognitive-Semiotic Approach to Reconstructing Meaning in Literary Translation. *American Journal of Education and Evaluation Studies*. 2025. Vol. 2. № 10. P. 66–72. URL: <https://semantjournals.org/index.php/AJEES/article/view/2574> (дата звернення 24.07.2026).
15. Novik K. From chatbots to adaptive learning: the role of ai in personalized english language education. *The current state of development of world science: characteristics and features: VIII International Scientific and Theoretical Conference (Lisbon, Portugal, November 1, 2024)*. Lisbon, 2024. P. 161–164. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2333> (дата звернення 24.07.2026).
16. Stoika O. Basic approaches and techniques for translating phraseological units. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. Вип. 2. № 24. С. 153–164. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.24.153-164>

REFERENCES

1. Agzamova N. (2026) Theoretical Integration Of Cognitive-Semiotic Approach In Translation. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, Special Issue. 199–202. <https://doi.org/10.55640/eijmrms-special-54>
2. Akhmedova E. D. (2021) Zhortannia anhlomovnykh khudozhnikh porivnian v ukrainskykh perekladakh [Collapse of English-language figurative comparisons in Ukrainian translations]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*, 32 (71), 5(1). 235–239. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.5-1/40> [in Ukrainian].
3. Venzhynovych N. F. (2021) Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv z ukrainskoi movy anhliiskoiu: navch.-metod. posibn. [Peculiarities of Translation of Phraseologisms from Ukrainian into English: teaching-methodical manual]. Uzhhorod. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/029bfd7-b0ab-4927-a33b-e265fd1c8155> [in Ukrainian].
4. Havrylova I. (2021) Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv ta idiom [Peculiarities of the translation of phraseological units and idioms]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 41(1). 124–130. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-18> [in Ukrainian].
5. Dudnik H. (2021) Trudnoshchi perekladu frazeolohizmiv na anhliisku movu [Difficulties in Translating Phraseologisms into English]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 35. 73–76. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-7-12> [in Ukrainian].
6. Diachenko N., & Falkivska L. (2026) Leksykologhiia, frazeolohiia, fonetyka i fonolohiia suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy: navchalnyi posibnyk. Ch. 1.: Leksykologhiia, frazeolohiia, leksykohrafiia [Lexicology, phraseology, phonetics and phonology of the modern Ukrainian literary language: a textbook. Part 1.: Lexicology, phraseology, lexicography]. Zhytomyr. 98. Retrieved from <https://eprints.zu.edu.ua/48784/1/1.pdf> [in Ukrainian].
7. Karpenko N. A. (2022) Do pytannia anhlo-ukrainskoho perekladu frazeolohizmiv u suchasnykh hazetnykh zaholovkakh [On the issue of English-Ukrainian translation of phraseological units in modern newspaper headlines]. *Linhvistychni doslidzhennia*, 57. 98–105. <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.57.09> [in Ukrainian].
8. Kmit O. V. (2023) Keisova tekhnolohiia navchannia inshomovnoho spilkuvannia maibutnykh pedahohiv [Case-based technology for teaching foreign language communication to future educators]. *Nauka i tekhnika sohodni*, 7(21). 312–321. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7\(21\)-312-321](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7(21)-312-321) [in Ukrainian].
9. Nechyporenko B. O. (2020) Leksychni ta stylistychni trudnoshchi perekladu frazeolohizmiv u suchasnii anhliiskii movi [Lexical and stylistic difficulties in translating phraseological units in modern English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*, 46(3). 155–159. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-3.36> [in Ukrainian].
10. Novik K., Kushevska N., & Pylshchik S (2024) Rozvytok krytychnoho myslennya cherez keys-stadi na zanyattakh z inozemnoyi movy v zakladakh vyshchoyi osvity Ukrainy. [Developing Critical Thinking through Case Studies in Foreign Language Classes at Higher Education Institutions in Ukraine]. *Visnyk nauky ta osvity*, 4 (22). 1237–1253. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-1237-1253](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-1237-1253) [in Ukrainian].
11. Prykhodko V., Kukharieva D., & Pylypenko I. (2025) Kohnityvni aspekty zberezheniya kulturnoho kodu v anhlo-ukrayinskomu frazeolohichnomu pereklad. [Cognitive aspects of preserving the cultural code in English-Ukrainian phraseological translation]. *Visnyk nauky ta osvity*, 4(34). 677–692. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-677-692](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-677-692) [in Ukrainian].
12. Losieva I., Kashchyshyn N., Malii A., Kukushkin V., Makarchuk O. (2023) Phraseological Units of the English Language in Newspaper Articles on the Topic of Culture: Structural and Semantic Aspects. *World Journal of English Language*, 13(4). <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n4p68>
13. Mel'čuk, I. (2023) General phraseology: Theory and practice. John Benjamins. DOI: <https://doi.org/10.1075/lis.36>
14. Nosirova D (2025) Cognitive-Semiotic Approach to Reconstructing Meaning in Literary Translation. *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 2(10). 66–72. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJEES/article/view/2574>
15. Novik K. (2024) From chatbots to adaptive learning: the role of ai in personalized english language education. *The current state of development of world science: characteristics and features: VIII International Scientific and Theoretical Conference (Lisbon, Portugal, November 1, 2024)* (pp. 161–164). Lisbon. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2333>
16. Stoika O. (2023) Basic approaches and techniques for translating phraseological units. *Modern research in foreign philology*, 2(24). 153–164. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.24.153-164>

Дата першого надходження статті до видання: 14.08.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

